

KS. GRZEGORZ LESZCZYŃSKI

Łódź

UCZESTNICTWO WIERNYCH ŚWIECKICH W POSŁUDZE ZARZĄDZANIA, NAUCZANIA I UŚWIĘCANIA KOŚCIOŁA

WPROWADZENIE

Kanon 204 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego podaje definicję wiernego w sposób następujący:

Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie.

Zatem, w myśl kan. 204 KPK wiernymi w Kościele są ci, którzy przyjęli sakrament chrztu i w ten sposób przez upodobnienie do Chrystusa niezniszczalnym charakterem zostali włączeni do Kościoła (por. kan. 849 KPK). Wszyscy zatem stanowią Lud Boży i w ten sposób uczestniczą w tej samej misji Kościoła. Na tym opiera się równość wszystkich wiernych co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem, współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego (por. kan. 208 KPK).

Jakkolwiek Kodeks prawa kanonicznego nie podaje specyficznej definicji „wiernego świeckiego” możliwe są interpretacje tego pojęcia w zależności od dwu- lub trzyczęściowego podziału wiernych Kościoła. Spoglądając na „wiernego świeckiego” z perspektywy sakramentalnej, wierni Kościoła dzielą się na tych, którzy przyjęli sakrament święceń i tych, którzy go nie mają. Z perspektywy charyzmatu i różnych form życia w Kościele można mówić o podziale na trzy kategorie wiernych. W pierwszej wiernych dzielimy na duchownych i świeckich, w drugiej zaś na duchownych, osoby konsekrowane i wiernych świeckich. Rozróżnienie to jest niezwykle istotne, gdyż zakłada odmienny udział poszczególnych wiernych, w zależności od przynależności do jednej lub drugiej grupy w Kościele, w kapłaństwie Jezusa Chrystusa. Rozróżnienie to nie może jednak zatrzeć zasady równości, która opiera się na ważnie przyjętym sakramencie chrztu. Jakkolwiek bowiem z ustanowienia Bożego istnieje w Kościele podział na hierarchię i innych

wiernych, tak samo z tegoż Bożego ustanowienia wszyscy wszczępieni są w to samo Ciało Chrystusa, pozostając w tym względzie równi między sobą. Istnieje zatem równość, która jednak nie wyklucza inności w pełnionych przez różnych wiernych w Kościele funkcji i urzędów. Dlatego nie wolno, pomimo tzw. źródłowej równości, zatrzeć różnic wynikających z innego duchownych i wiernych świeckich udziału w kapłaństwie Jezusa Chrystusa¹. W tym miejscu niezwykle istotny jest fragment Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, która w punkcie 10 podaje, co następuje:

Kapłaństwo zaś powszechne wiernych i kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne, choć różnią się istotą, a nie stopniem tylko, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane; jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jednym kapłaństwie Chrystusowym.

Inaczej również przedstawia się pozycja prawna duchownych i wiernych świeckich. Z powyższego rozróżnienia wynikają również odmienne przepisy dotyczące dyscypliny i funkcji pełnionych przez poszczególnych wiernych w Kościele.

W niniejszym artykule podejmujemy temat uczestnictwa wiernych świeckich w potrójnej posłudze rządzenia, nauczania i uświęcania Kościoła. W związku z tym, zanim przejdziemy do analizy tematyki zawartej w tytule spróbujemy zinterpretować termin „wierny świecki” tak jak jest on rozumiany w prawie Kościoła.

1. DEFINICJA LAIKATU

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. podaje wyjątkowo negatywną wizję uczestnictwa wiernych świeckich w życiu Kościoła. Co prawda zawiera on kilka kanonów dotyczących wiernych świeckich, wskazuje jednak przede wszystkim na zakazy, które dotyczyły tej grupy w Kościele, niż na możliwość pełnienia jakichkolwiek funkcji czy urzędów². Sama definicja wiernego świeckiego została podana w formie negatywnej. Kanon 948 CIC, wskazując na różnicę pomiędzy duchownymi i wiernymi świeckimi, wynikającą z otrzymania przez tych pierwszych sakramentu święceń, określał wiernych świeckich jako tych, którzy nie są powołani do przewodzenia wiernym i sprawowania kultu Bożego. W myśl Kodeksu z

¹ Por. *Il diritto nel mistero della Chiesa*, pr. zbior., cz. II, Roma 1990, s. 145–147.

² Jako przykład kan. 682 CIC, mówiąc o prawie otrzymania pomocy duchowej w odniesieniu do zbawienia, stwierdzał: „Laicis competit ius recipiendi a clero bona spiritualia et potissimum adiumenta ad salutem necessaria”. Inny skolei kan. 683 CIC zakazywał wiernym świeckim noszenia stroju duchownego z wyjątkiem nadzwyczajnych okoliczności: „Secundum regulam generalem laicis non licet deferre habitum clericalem. Haec regula exceptionem admittit, si agitur de alumnis seminarii et de aliis candidatis ad ordines aspirantibus, de quibus in can. 972 2. Ulterior exceptio habetur quoad laicos servitio ecclesiae legitime addictos. Qui servitio ecclesiae legitime addicti sunt habitum clericalem solummodo deferre possunt, dum versantur intra ecclesiam, cui sunt addicti, extra hanc ecclesiam autem solummodo, si in aliquo ministerio ecclesiastico partem habent”.

1917 r. wierni świeccy nie mieli możliwości pełnienia w Kościele jakichkolwiek funkcji czy szczególnych urzędów³.

Obecnie obowiązujący Kodeks prawa kanonicznego nie podaje co prawda definicji wiernego świeckiego, niemniej jednak swoje uregulowania prawne dotyczące świeckich opiera przede wszystkim na dokumentach Soboru Watykańskiego II, którego odkrywcze spojrzenie zmieniło również prawne podejście do zagadnienia pełnienia przez wiernych świeckich rozmaitych funkcji i urzędów w Kościele.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* proponuje następującą definicję wiernych świeckich:

Przez nazwę wiernych świeckich rozumie się tutaj wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego prawnie ustanowionego w Kościele, mianowicie wiernych chrześcijan, którzy jako wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie” (LG 31a).

Warto zauważyć jednak, że charakterystyka wiernego świeckiego podana w tym fragmencie Konstytucji *Lumen gentium* tak naprawdę odnosi się do wszystkich wiernych Kościoła zarówno świeckich, jak i duchownych. W zdefiniowaniu wiernego świeckiego z pomocą jednak przychodzi następny fragment tejże Konstytucji, w którym stwierdza się, co następuje:

Właściwością specyficzną ludzi świeckich jest ich charakter świecki. [...] Zadaniem ludzi świeckich, z tytułu właściwego im powołania, jest szukać Królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej. Żyją oni w świecie, to znaczy pośród wszystkich razem i poszczególnych spraw i obowiązków świata, i w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego, z których niejako utkana jest ich egzystencja. Tam ich Bóg powołuje, aby wykonując właściwe sobie zadania, kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcania świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako, i w ten sposób przykładem zwłaszcza swego życia promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa. Szczególnym więc ich zadaniem jest tak rozświeślać wszystkie sprawy doczesne, z którymi ściśle są związani, i tak nimi kierować, aby się ustawicznie dokonywały i rozwijały po myśli Chrystusa i aby służyły chwale Stworzyciela i Odkupiciela (LG 31b).

Przepajanie porządku doczesnego świadectwem wiary i życia, tak bardzo charakterystyczne dla wiernych świeckich, nie ogranicza jednak ich roli tylko do tej formy apostołatu. Jak stwierdza bowiem Sobór w tejże samej Konstytucji *Lumen gentium*:

Oprócz tego apostołatu, który jest zadaniem wszystkich w ogóle chrześcijan, ludzie świeccy mogą być także powoływani w różny sposób do bardziej bezpośredniej współpracy z apostołatem hierarchii [...]. Ponadto zdolni są do tego, aby hierarchia przybierała ich do pomocy w wykonywaniu pewnych zadań kościelnych służących celowi duchownemu (LG 33).

³ Por. L. Sabbarese, *I fedeli costituiti Popolo di Dio*, t. II, cz. I, Roma 2000, s. 51.

W trakcie trwania prac związanych z przygotowywaniem tekstu nowego Kodeksu prawa kanonicznego właśnie ów charakter świecki w misji podejmowanej w świecie przez wiernych świeckich został podkreślony w sposób szczególny. Stąd definicja „wiernego świeckiego”, jaka została zaproponowana przez Komisję przygotowującą nowy Kodeks, brzmiała:

In canonibus huius Codicis nomine laicorum intelliguntur omnes christifideles qui non sunt, ordine sacro recepto, ad ministerium divinum deputati, nec in instituto ab Ecclesia sancito statum religiosum assumpserunt. Qui christifideles, sive viri sive mulieres, a Deo vocantur ut suo modo, etiam eisdem canonibus determinando, debita cum sacris pastoribus relatione servata, apostolatam in saeculo exercent, speciatim in rebus temporalibus gerendis Christi testimonium reddentes⁴.

Można zatem stwierdzić, że owa świeckość staje się elementem centralnym wyróżniającym wiernego świeckiego spośród innych wiernych Kościoła. I jakkolwiek ów projekt kanonu zawierającego definicję „wiernego świeckiego” nie został włączony do obecnie obowiązującego Kodeksu, nie oznacza to, że właśnie owa świeckość jest elementem centralnym definicji „wiernego świeckiego”⁵. Potwierdzają to zarówno teksty Synodu Biskupów z 1987 r., jak i posynodalna Adhortacja apostolska Jana Pawła II *Christifideles laici* z 1988 r., która w punkcie 15 stwierdza m.in.:

Toteż fakt bycia i działania w świecie posiada dla świeckich znaczenie nie tylko antropologiczne i socjologiczne, ale także ściśle teologiczne i kościelne. Oni bowiem, żyjąc wewnątrz świata, słyszą głos Boga, który objawia im swój plan i oznajmia szczególne powołanie do tego, by „szukali Królestwa Bożego, zajmując się sprawami Bożymi i kierując nimi po myśli Bożej”⁶.

Po tych kilku wstępnych spostrzeżeniach dotyczących definicji „wiernego świeckiego” przejdźmy teraz do zobrazowania zagadnienia uczestnictwa wiernych świeckich w *munus regendi, docendi i sanctificandi* Kościoła.

⁴ „Communicationes” 17 (1985), s. 173–174.

⁵ Jako przykład warto przytoczyć definicję „wiernego świeckiego”, którą proponuje Gianfranco Ghirlanda: „Mi sembra, tuttavia, che si possa dare una definizione descrittiva di laico come quel fedele, che, rimanendo nella consacrazione battesimale comune, nella Chiesa e nel mondo edifica il Regno di Dio, testimoniando la fede, secondo un carisma proprio, che è quello della secolarità in una modalità peculiare specificata dai diversi servizi e ministeri svolti” (G. Ghirlanda, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 1990, s. 113).

⁶ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, Poznań 1988, p. 15.

2. UCZESTNICTWO WIERNYCH ŚWIECKICH W POSŁUDZE RZĄDZENIA⁷

W odniesieniu do uczestnictwa wiernych świeckich w *munus regendi* Kodeks prawa kanonicznego podaje jako zasadę treść kanonu 129, który w paragrafach 1 i 2 brzmi następująco:

Ci, którzy otrzymali święcenia, zdolni są do sprawowania – zgodnie z przepisami prawa – władzy rządzenia, która jest w Kościele z Bożego ustanowienia i nazywana jest również władzą jurysdykcji. W wykonywaniu tej władzy mogą współdziałać wierni świeccy, zgodnie z przepisami prawa.

Inny zaś kanon 228 w paragrafach 1 i 2 dodaje:

Odpowiednio przygotowani świeccy są zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa. Świeccy odznaczający się odpowiednią wiedzą, roztropnością i uczciwością, są zdolni do tego, by jako biegli lub doradcy świadczyli pomoc pasterzom Kościoła, także w radach działających zgodnie z przepisami prawa⁸.

Jakkolwiek nieco problemów w interpretacji zacytowanych wyżej kanonów może przysporzyć treść kanonu 274 KPK, tym zagadnieniem zajmiemy się w dalszej części, obecnie skupiamy się nad urzędami i funkcjami, które Kodeks przewiduje dla wiernych świeckich.

Zdolność wiernych świeckich do otrzymania różnych urzędów kościelnych czy posług opiera się na wspólnym dla wszystkich wiernych uczestnictwie w kapłaństwie Jezusa Chrystusa, dzięki włączeniu poprzez chrzest do Kościoła. Warto jednak od razu zaznaczyć, że owo uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusowym, będące konsekwencją chrztu, nie może być utożsamiane z kapłaństwem ministerialnym, czyli hierarchicznym. Stąd, istnieją urzędy, które mogą być pełnione jedynie przez duchownych, gdyż warunkiem ich powierzenia przez władzę kościelną jest ważne otrzymanie sakramentu święceń. Tenże warunek, określany jest jako *conditio sine qua non* i dlatego nie może pełnić pewnych urzędów w Kościele osoba, która nie otrzymała sakramentu święceń. Urzędy, które mogą być

⁷ W odniesieniu do prawodawstwa partykularnego archidiecezji łódzkiej dotyczącego laikatu zobacz: *Statuty III Synodu Archidiecezji Łódzkiej*, Łódź 1999, art. 134–141, 155–178 oraz 231.

⁸ Warto w tym miejscu zacytować fragment z wypowiedzi Komisji przygotowującej nowy Kodeks prawa kanonicznego z 1971 r.: „Re quidem vera, secundum Decretum Concilii Vaticani II Presbyterorum Ordinis, officium ecclesiasticum «deinceps intelligi debet quodlibet munus stabiliter collatum in finem spirituale exercendum». Quaedam igitur officia quae laicis committuntur, uti v.g. est institutio religiosa tradenda, dici debent officia ecclesiastica. Officia itaque ecclesiastica non reservantur clericis. Similiter clericis non reservatur hodie exercitium omnis potestatis regiminis seu iurisdictionis in Ecclesia. Admittitur enim hodie Episcoporum Conferentiam regionis instrui facultate permittendi, certis sub condicionibus, constitutionem in primo gradu iudicii collegii ex duobus clericis et uno laico constantis. Qui laicus, utpote membrum collegii iudicialis, certocertius potestatem regiminis seu iurisdictionis exercet” („Communications” 3 (1971), s. 187).

powierzane wiernym świeckim, do których pełnienia są oni zdolni, jak to określa cytowany wyżej kanon, są urzędami, które nie wymagają władzy święceń.

W zakresie prawa procesowego, w myśl przepisów kodeksowych, najważniejszą funkcją, jaką wierny świecki może pełnić jest funkcja sędziego, o ile zezwoli na to, w myśl kan. 1421 § 2 KPK Konferencja Episkopatu danego kraju. Ponadto może on pełnić funkcję asesora sędziego jednoosobowego⁹, audytora¹⁰, promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego¹¹, pełnomocnika i adwokata¹², notariusza¹³, biegłego sądowego¹⁴ i może być wyznaczony przez sędziego do odebrania zeznań stron lub świadków poza sądem, jeśli ci odmawiają stawienia się przed sędzią¹⁵.

W zakresie prawa karnego wierny świecki może być wyznaczony przez ordynariusza do zbadania we wstępnym dochodzeniu faktów i okoliczności oraz poczytalności przestępcy¹⁶ oraz być ustanowionym biegłym w procesie karnym administracyjnym¹⁷. Ponadto może być członkiem stałego urzędu lub rady, których zadaniem jest poszukiwanie słuszných rozwiązań w sytuacji zaistnienia rekursu przeciw dekretoowi administracyjnemu¹⁸.

Kodeks przewiduje również dla wiernych świeckich różnego rodzaju funkcje konsultacyjne. I tak wierni świeccy mogą uczestniczyć w synodach partykularnych¹⁹, synodach diecezjalnych²⁰, obowiązkowe jest uczestnictwo wiernych świeckich w radach duszpasterskich zarówno na poziomie diecezjalnym²¹, jak i parafialnym²² oraz w radzie do spraw ekonomicznych²³. Ponadto mogą być poproszeni o wyrażenie swojej opinii przy nominacji biskupa²⁴ lub proboszcza²⁵.

Wierny świecki może pełnić funkcje kanclerza kurii²⁶, ekonoma diecezji²⁷, zarządcy dóbr kościelnych²⁸, jak również pełnić funkcję delegatów Stolicy Apo-

⁹ Por. kan. 1424 KPK.

¹⁰ Por. kan. 1428 § 2 KPK.

¹¹ Por. kan. 1435 KPK.

¹² Por. kan. 1483 KPK.

¹³ Por. kan. 1437 i 483 KPK.

¹⁴ Por. kan. 1574 KPK.

¹⁵ Por. kan. 1528 KPK.

¹⁶ Por. kan. 1717 § 1 KPK.

¹⁷ Por. kan. 1718 § 3 KPK.

¹⁸ Por. kan. 1733 § 2 KPK.

¹⁹ Por. kan. 443 § 4 KPK.

²⁰ Por. kan. 463 KPK.

²¹ Por. kan. 512 § 1 KPK.

²² Por. kan. 536 § 1 oraz kan. 519 KPK.

²³ Por. kan. 492 § 1 oraz kan. 537 KPK.

²⁴ Por. kan. 377 § 4 KPK.

²⁵ Por. kan. 524 KPK.

²⁶ Por. kan. 483 § 2 KPK.

²⁷ Por. kan. 494 KPK.

²⁸ Por. kan. 1282 i kan. 956 KPK.

stolskiej i obserwatorów do organizacji międzynarodowych albo na konferencje czy zjazdy²⁹.

Po szczegółowym przedstawieniu funkcji, które mogą pełnić wierni świeccy powróćmy na chwilę do dylematu związanego z zestawieniem kanonów 129, 228 i 274 KPK. Otóż, z tekstu zacytowanego wyżej kanonu 129 KPK wynika, że również świeccy mogą współdziałać w wykonywaniu władzy święceń, a zatem może być ona również im powierzana. Sięgając jednak do innej części Kodeksu prawa kanonicznego, w której zawarte są przepisy dotyczące obowiązków i praw duchownych, natrafiamy na kan. 274, który w paragrafie 1 podaje:

Tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do których wykonywania wymaga się władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia.

W naszym odczuciu interpretacja może być następująca. Kanon 274 § 1 KPK stwierdza, że tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do których wykonywania wymagana jest władza święceń albo kościelna władza rządzenia. Ponieważ tylko duchowni z racji na to, że mają władzę święceń, zdolni są do sprawowania władzy rządzenia, jak stwierdza kan. 129 § 1 KPK, tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do których wykonywania wymaga się władzy święceń, jak oznajmia kan. 274 § 1 KPK. Nie oznacza to jednak, że również i świeccy mogliby współdziałać w wykonywaniu władzy rządzenia (por. kan. 129 § 2 KPK) i co więcej są zdolni, by otrzymać od świętych Pasterzy urzędy i posługi, o których mowa (por. kan. 228 § 1 KPK). Zdolność zatem świeckich do otrzymania wspomnianych urzędów zostaje potwierdzona przez kan. 228 § 1, kanon ten jednak nic nie wspomina o władzy rządzenia³⁰. Dlatego należy stwierdzić, że jakkolwiek teoretycznie zdolność świeckich do otrzymywania urzędów, do których wykonywania konieczna jest kościelna władza rządzenia została potwierdzona, niemniej o samym powierzaniu tychże urzędów Kodeks nic nie wspomina. Konkludując zatem, należy przytoczyć wypowiedź Kongregacji do Spraw Doktryny Wiary, która w 1977 r. jednoznacznie stwierdziła, iż *dogmaticae laici exclusi tantum sunt ab officiis intrinsece hierarchicis, quorum capacitas a receptione sacramenti ordinis dependet*³¹.

3. UCZESTNICTWO WIERNYCH ŚWIECKICH W POSŁUDZE NAUCZANIA

W odniesieniu do uczestnictwa wiernych świeckich w *munus docendi* Kodeks prawa kanonicznego podaje jako zasadę kanon 759, który brzmi w sposób następujący:

²⁹ Por. kan. 363 KPK.

³⁰ Por. L. Sabbarese, dz. cyt., s. 68.

³¹ *Il diritto...*, przypis 91, s. 165.

Wierni świeccy na mocy chrztu i bierzmowania są świadkami ewangelicznego orędzia przez słowo i przykład życia chrześcijańskiego. Mogą być też powoływani na współpracowników biskupa i przebiterów w wykonywaniu posługi słowa.

W pierwszej części kanonu 759 KPK zwraca się szczególną uwagę na dawanie świadectwa o Ewangelii swoim życiem, w drugiej zaś na prawo, jakie ma każdy wierny do apostołowania. Prawo to, które w sposób oczywisty wiąże się jednocześnie z obowiązkiem, wyrażone jest w sposób niezwykle jasny w kan. 225 KPK, który został umieszczony jako pierwszy spośród wszystkich określających obowiązki i prawa wiernych świeckich. Brzmi on następująco:

§ 1. Świeccy, którzy na równi ze wszystkim wiernymi przez chrzest i bierzmowanie są przeznaczeni przez Boga do apostołstwa, mają ogólny obowiązek i zarazem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowarzyszeniach – ażeby Boże przepowiadanie zbawienia było poznane przez wszystkich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte. Ten obowiązek spoczywa na nich w sposób szczególny w tych okolicznościach, w których tylko przez nich ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa.

§ 2. Każdy, zgodnie z własną pozycją, jest także szczególnie zobowiązany przepajać i udoskonalać duchem ewangelicznym porządek doczesny, dając w ten sposób w dokonywaniu tych spraw i w wykonywaniu świeckich funkcji szczególne świadectwo Chrystusowi.

Szczególną formą uczestnictwa wiernych świeckich w *munus docendi* jest oczywiście katechizacja zarówno parafialna³², jak i rodzinna³³ czy przedmałżeńska³⁴. Kodeks w kan. 776 jednoznacznie stwierdza, że proboszcz, który z racji urzędu odpowiedzialny jest za katechezę na terenie swojej parafii, powinien skorzystać ze współpracy ludzi świeckich, a szczególnie wykształconych katechetów. Ci z kolei zobowiązani są do uzyskania misji kanonicznej, która zawiera w sobie posłanie do przepowiadania Słowa Bożego, które zostaje przekazane przez biskupa diecezji, jako odpowiedzialnego za wypełnianie posługi nauczania na terenie danego Kościoła lokalnego. Misja ta jest wyrazem również solidarności biskupa diecezji z nauczycielem religii, a jednocześnie solidarności tegoż nauczyciela z całym Kościołem³⁵.

Inną formą uczestnictwa wiernych świeckich w *munus docendi* jest posługa misyjna. Co warto zauważyć, nowe prawo Kościoła nie traktuje świeckich pracujących na misjach jako jedynie pomocników misyjnych, jak to było przed Soborem Watykańskim II. Widzi w nich przede wszystkim pełnowartościowych misjonarzy³⁶. Stwierdza ono bowiem, że skuteczna realizacja posługi misyjnej Kościoła wymaga dopuszczenia wiernych świeckich do podejmowania dzieła misyjnego³⁷. Szczególną rolę na misjach odgrywają zwłaszcza świeccy katecheci³⁸. To

³² Por. kan. 776 KPK.

³³ Por. kan. 774 § 2 oraz kan. 851 KPK.

³⁴ Por. kan. 1063 KPK.

³⁵ Por. J. Mikołajec, *Posługa teologów świeckich w Kościele w Polsce*, Opole 2000, s. 53.

³⁶ Por. kan. 784 KPK.

³⁷ Por. kan. 781 KPK.

oni bowiem, zgodnie z brzmieniem kan. 785 § 1 KPK pod kierownictwem misjonarza zajmują się „przekazywaniem nauki ewangelicznej, organizowaniem życia liturgicznego i prowadzeniem akcji charytatywnej”.

Szczególnym przypadkiem uczestnictwa wiernych świeckich w posłudze nauczania jest przepowiadanie Ewangelii. Zgodnie bowiem z kan. 766 KPK:

Świeckich można dopuścić do przepowiadania w kościele lub kaplicy, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek, zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu i z zachowaniem przepisu kan. 767, § 1.

Przywołany w treści kanonu 766 KPK kan. 767 § 1 rezerwuje homilię, która stanowi część liturgii, kapłanowi lub diakonowi. Oznacza to, że wierni świeccy mogą być dopuszczani do różnych form przepowiadania Ewangelii, z wyjątkiem homilii głoszonej w czasie mszy świętej³⁹. Na podstawie zatem otrzymanych uprawnień świeccy mogą głosić homilię wtedy, gdy z powodu braku kapłana pełnią posługę przewodniczenia liturgii Słowa Bożego, w trakcie udzielania sakramentu chrztu, błogosławienia małżeństwa, prowadzenia pogrzebu, przewodniczenia Liturgii Godzin. W tych wypadkach jednak homilię powinien przygotować proboszcz, świecki zaś może ją jedynie odczytać⁴⁰. Wierny świecki może natomiast przygotować własne komentarze i świadectwa, które może wygłosić w czasie sprawowanej liturgii, czy też z okazji specjalnych celebracji⁴¹.

Ważną płaszczyzną zaangażowania wiernych świeckich w przekazywanie Ewangelii Chrystusa jest ich udział w przepajaniu środków społecznego przekazu świadectwem wiary. Winni oni przede wszystkim być uwrażliwieni na propagowanie zła i fałszu, demoralizacji i ateizacji. Powinni z kolei popierać treści kształtujące autentyczną kulturę humanistyczną i chrześcijańską⁴².

W odniesieniu do wyżej wymienionych form uczestnictwa wiernych świeckich w posłudze nauczania Kościoła szczególnego wymiaru nabiera kan. 229 § 1 KPK, który stwierdza:

Świeccy, aby mogli żyć zgodnie z nauką chrześcijańską, a także sami ją głosić oraz bronić w razie potrzeby, jak również mieć swój udział w wykonywaniu apostołatu, mają obowiązek i prawo poznania tej nauki, każdy w sposób dostosowany do jego możliwości i zajmowanej pozycji.

Ostatnie stwierdzenie zacytowanego wyżej kanonu podkreśla zasadę, że nie wszyscy wierni świeccy muszą poznać dogłębnie doktrynę chrześcijańską. Wszyscy natomiast winni mieć możliwość poznania jej w stopniu dostosowanym do

³⁸ Por. J. Mikołajec, dz. cyt., s. 61.

³⁹ Por. Kongregacja do Spraw Duchowieństwa, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów z 15 sierpnia 1997 r.*, „Liturgia Sacra. Liturgia. Musica. Ars” 5 (1999), s. 5–28.

⁴⁰ Tamże, art. 3, § 4; art. 7, § 1–2.

⁴¹ Por. J. Mikołajec, dz. cyt., s. 64.

⁴² Por. tamże, s. 56–58.

własnych potrzeb. Są bowiem z pewnością tacy, którym wystarczy poznanie doktryny na poziomie katechezy, inni zaś winni ją pogłębiać na o wiele wyższym poziomie w uczelniach teologicznych oraz różnego rodzaju fakultetach⁴³. Obowiązek ten stanowi, jak się wydaje, podstawę udzielenia wiernym świeckim możliwości nauczania świętej nauki⁴⁴. Z punktu widzenia zatem prawodawstwa Kościoła formacja chrześcijańska wiernych świeckich jest oczywiście ich prawem, które jednak w pewnych okolicznościach i w odniesieniu do konkretnych zadań, czy też powierzanych urzędów i funkcji staje się obowiązkiem⁴⁵. Jak bowiem stwierdza Kodeks w kan. 231 § 1:

Świeccy, którzy na stałe lub czasowo poświęcają się posłudze Kościoła, obowiązani są zdobyć odpowiednią formację potrzebną do właściwego wykonywania swego zadania, by ją spełniali świadomie, umiejętnie i pilnie.

4. UCZESTNICTWO WIERNYCH ŚWIECKICH W POSŁUDZE UŚWIECENIA

Kodeks prawa kanonicznego w odniesieniu do uczestnictwa wiernych świeckich w zadaniu uświęcania Kościoła podaje zasadę generalną zawartą w kan. 835 § 4, który brzmi:

W zadaniu uświęcania mają swój własny udział również pozostali wierni, uczestnicząc czynnie na swój sposób w nabożeństwach liturgicznych, zwłaszcza w Eucharystii. W szczególny sposób uczestniczą w tej posłudze rodzice, prowadząc w duchu chrześcijańskim życie małżeńskie i podejmując chrześcijańskie wychowanie dzieci.

Właśnie w odniesieniu do uczestnictwa w Eucharystii Kodeks w kan. 899 § 2 stwierdza:

W zgromadzeniu eucharystycznym Lud Boży gromadzi się w jedno, pod przewodnictwem biskupa lub pozostającego pod jego władzą prezbitera, działających w osobie Chrystusa, oraz wszyscy obecni wierni, czy to duchowni, czy świeccy łączą się w uczestnictwie, każdy we własny sposób, odpowiednio do święceń i zadań liturgicznych.

Zatem uczestnictwo wiernych świeckich w posłudze uświęcania Kościoła ma charakter szczególnie, odrębny od tego, który charakterystyczny jest dla duchownych. Inne są też funkcje, które według istniejących przepisów Kościoła mogą pełnić świeccy⁴⁶.

W pierwszym rzędzie należy wymienić posługi stałe, do których zalicza się posługę lektora i akolity. Zgodnie bowiem z kan. 230 § 1 KPK:

⁴³ Por. kan. 229 § 2 KPK.

⁴⁴ Por. kan. 229 § 3 KPK.

⁴⁵ Por. *Il diritto...*, s. 163–164.

⁴⁶ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 99–102.

Mężczyźni świeccy, posiadający wiek i przymioty ustalone zarządzeniem Konferencji Episkopatu, mogą być na stałe przyjęci, przepisany obrzęd liturgicznym, do posługi lektora i akolity, udzielenie jednak tych posług nie daje im prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła.

Stała funkcja lektora zawiera w sobie czytanie Słowa Bożego, czuwanie na sprawowaną liturgią, przygotowanie wiernych do przyjęcia przez nich sakramentów, czyli formację katechetyczną. Stała funkcja akolity zawiera w sobie przede wszystkim służbę ołtarza⁴⁷. Do niego należy posługiwanie przy sprawowaniu Najświętszej Eucharystii oraz innych czynności liturgicznych, w szczególnych okolicznościach wystawienie i schowanie Najświętszego Sakramentu⁴⁸, a przede wszystkim udzielanie Komunii świętej sobie oraz innym⁴⁹. Zwłaszcza ta ostatnia funkcja, którą w szczególnych okolicznościach akolita może pełnić jako nadzwyczajny szafarz Komunii świętej wydaje się niezwykle istotna w obecnym czasie Kościoła⁵⁰.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że lektorzy i akolici wypełniają swoje funkcje nie tylko w zakresie liturgicznych, ale również pozaliturgicznym, co w przypadku akolity konkretyzuje się, np. w niesieniu pomocy osobom chorym.

Dokument *Ministeria quaedam* zezwalał Konferencjom Episkopatu za zgodą Stolicy Apostolskiej na tworzenie nowych funkcji stałych, które byłyby użyteczne dla danego regionu, jak np. funkcja egzorcysty⁵¹. Jak sugerują niektórzy autorzy⁵² byłoby niezwykle użyteczne stworzenie takich nowych funkcji, do których można zaliczyć chociażby wolontariat, zgodnie z myślą zawartą w *Christifideles laici*⁵³.

Obok funkcji stałych, które są powierzane wiernym świeckim istnieją tzw. funkcje czasowe, kan. 230 § 2 KPK stwierdza bowiem:

Świeccy mogą być czasowo wyznaczeni do pełnienia funkcji lektora w czynnościach liturgicznych, podobnie wszyscy świeccy mogą wykonywać funkcje komentatora, kantora lub inne, zgodnie z przepisami prawa.

Funkcje czasowe nie są powierzane przepisany rytem liturgicznym, ponieważ nie mają charakteru formalnego.

Ostatnia kategoria funkcji wypełnianych przez wiernych świeckich określana jest mianem funkcji nadzwyczajnych. Jak stwierdza kan. 230 § 3 KPK:

Tam, gdzie to doradza konieczność Kościoła, z braku szafarzy, także świeccy, chociażby nie byli lektorami lub akolitami, mogą wykonywać pewne obowiązki w ich zastępstwie, mianowicie: posługę słowa, przewodniczyć modlitwom liturgicznym, udzielać chrztu, a także rozdzielać Komunię świętą, zgodnie z przepisami prawa.

⁴⁷ Por. *Ministeria quaedam*, AAS 64 (1972), s. 529–534.

⁴⁸ Por. kan. 943 KPK.

⁴⁹ Por. kan. 910 § 2 KPK.

⁵⁰ Por. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 117–119.

⁵¹ Por. *Ministeria quaedam...*, s. 531.

⁵² Por. G. Ghirlanda, dz. cyt., s. 120.

⁵³ *Christifideles laici*, p. 41.

Szczególnie istotną funkcją, którą może pełnić wierny świecki, jest funkcja nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej. Warto więc w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z przepisami prawa istnieją ściśle określone okoliczności, które upoważniają wiernego świeckiego do udzielania Komunii świętej. I tak mogą oni to czynić, gdy brak jest zwyczajnych szafarzy Komunii świętej, tzn. biskupa, prezbytera i diakona oraz akolity jako nadzwyczajnego szafarza, gdy pomimo tego, że wyżej wymienieni są obecni, ale nie mogą tej funkcji wypełnić z powodu podszłego wieku, choroby lub innej posługi duszpasterskiej, gdy wreszcie liczba przystępujących do Komunii świętej jest tak duża, że sprawowanie Mszy świętej, czy też udzielanie Komunii świętej poza mszą świętą, zbytby się przeciągnęło bez pomocy świeckiego szafarza Komunii świętej. O samej potrzebie decyduje duszpasterz, natomiast ten z kolei może dopuścić wiernego świeckiego do udzielania Komunii świętej, jeśli otrzymał on uprzednie upoważnienie ze strony ordynariusza miejsca⁵⁴.

Pośród nadzwyczajnych funkcji wypełnianych przez świeckich warto jeszcze zwrócić uwagę na asystowanie przy zawieraniu związku małżeńskiego w formie świadka kwalifikowanego. Idzie oczywiście o sytuację, w której nie ma kapłanów i diakonów. Wtedy biskup diecezji, uzyskawszy – po wcześniejszej pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu danego kraju – zezwolenie Stolicy Apostolskiej, może delegować wiernego świeckiego do asystowania przy zawieraniu małżeństwa. Warto podkreślić, iż winna to być odpowiednia osoba, gdyż jej zadaniem będzie nie tylko właściwe odprawianie liturgii małżeńskiej, ale również przygotowanie nupturientów do zawarcia małżeństwa⁵⁵.

Uczestnictwo wiernych świeckich w posłudze rządzenia, nauczania i uświęcania Kościoła opiera się na ściśle określonych przez prawo Kościoła przepisach. Z racji jednak na nieustannie zmieniającą się sytuację wielu krajów, a co za tym idzie na zmieniające się potrzeby poszczególnych Kościołów lokalnych, temat ten pozostanie otwarty i z pewnością w przyszłości ulegnie wielu jeszcze modyfikacjom, a sama wizja „wiernego świeckiego”, tak twórczo zapoczątkowana przez Sobór Watykański II, doczeka się z pewnością kolejnych uściśleń i praktycznych rozwiązań.

⁵⁴ Por. G. Leszczyński, *Nadzwyczajny szafarz Komunii świętej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 8 (1999), s. 295–296. Warto w tym miejscu przytoczyć wypowiedź Papieskiej Komisji do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych z 20 lutego 1987: „D. Utrum minister extraordinarius sacrae communionis, ad normam cann. 910 § 2 et 230 § 3 deputatus, suum munus suppletorium exercere possit etiam cum praesentes sint in ecclesia, etsi ad celebrationem eucharisticam non participantes, ministri ordinarii, qui non sint quoquo modo impediti. R. *Negative*” (AAS 80 (1988), s. 1373).

⁵⁵ Por. kan. 1112 KPK.